УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ СВЯТОШИНСЬКОЇ РАЙОННОЇ
В МІСТІ КИЄВІ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ
«ЦЕНТР ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ
СВЯТОШИНСЬКОГО РАЙОНУ М. КИЄВА»

# НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА З ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ ТУРИСТСЬКО-КРАЄЗНАВЧОГО НАПРЯМУ «КИЄВОЗНАВСТВО»

**(основний рівень, 5 років навчання)**

автор Андрусик Ганна

КИЇВ - 2024

***«Схвалено для використання в освітньому процесі»***

*Рішення експертної комісії з позашкільної освіти від 19.06.2024*

*(протокол № 2)*

*Зареєстровано у Каталозі надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам за № 8.0054-2024*

Автор:

Андрусик Ганна Юріївна - керівниця гуртка краєзнавчого спрямування КЗПО «Центр туризму та краєзнавства учнівської молоді Святошинського району м. Києва», керівник гуртка-методист

## Пояснювальна записка

Програма «Києвознавство» – систематизована узагальнена програма з історії Києва від найдавніших часів до сьогодення, націлений на реалізацію інтересів у вивченні історико-культурного надбання столиці України, виховання молодого покоління в дусі патріотизму, любові до своєї історії та культури.

Актуальність програми полягає в тому, що вона сприяє здійсненню одного з найважливіших завдань освіти – введенню зростаючої людини у поле рідної культури, в духовну атмосферу того місця, з якого починається його життя. Програма створює умови для виховання у підростаючого покоління культуроохоронної свідомості.

Програма «Києвознавство» поглиблює міжгалузеві зв'язки з літератури, історії, народознавства, географії, інформатики (опрацювання інтернет-джерел, створення презентацій, робота з різним програмним забезпеченням, а також використання ґаджетів).

Основною метою програми є виховання у юних киян гідного ставлення до міста, гордості за приналежність до сім'ї киян, активної життєвої позиції щодо проблем міста, соціальної активності в збереженні та примноженні київської культури, набуття особистістю компетентностей у процесі занять краєзнавством.

Основні завдання програми полягають у формуванні таких компетентностей:

- *пізнавальної:* що забезпечує ознайомлення здобувачів освіти з історико-культурною спадщиною міста Києва, формування патріотизму та громадянської позиції, виховання високодуховної особистості, уміння спостерігати навколишній світ, знайомитися з пам'ятками літератури, мистецтва та історії, формувати особистісне сприйняття досліджуваного матеріалу;

- *практичної:* що сприяє розвитку вміння описувати краєзнавчі об'єкти, набуттю навичок дослідницької діяльності, інформаційної культури, використання інтернет та інформаційних технологій для вивчення краєзнавства, поповненню фондів позашкільної бібліотеки роботами гуртківців з краєзнавства, участь в краєзнавчих проєктах, формуванню критичного та системного мислення;

- *творчої:* що забезпечує формування творчої особистості, спроможної створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій;

- *інформаційно-комунікаційної:* що сприяє набуттю навичок пошукової роботи, аналізу знайденої інформації та виокремлення потрібної для вирішення завдання; закріпленню своїх знань з курсу та вивченню рідного міста;

- *соціальної:* що сприяє вихованню толерантності, вмінню працювати в команді, формуванню культури спілкування, розвитку емоційно-вольових якостей, повазі до культурного та міжнаціонального різноманіття.

Програму побудовано з урахуванням таких концептуальних ідей:

- розвиток особистості гуртківця;
- формування його наукових інтересів, творчих здібностей, загальної культури, системного та критичного мислення;
- формування та поглиблення умінь та навичок краєзнавчої роботи;
- заохочення до самостійної пошукової роботи;
- професійне самовизначення.

Програма гуртка спрямована на:

- національно-патріотичне виховання (любові і поваги до свого міста, країни, історичних та культурних надбань, збереженні історичних пам'яток)
- набуття поглиблених знань з історії та культури Києва *з* різноманітних джерел (книги, журнали та газети, музеї та виставки,

відео та аудіоматеріали, мережа Інтернет, екскурсії та прогулянки містом, ігрові квести, квізи та інші інтерактивні форми отримання інформації);

- формування уявлення про Київ як про цілісний об’єкт пізнання;
- формування навичок науково-дослідницької діяльності.

Навчальна програма з позашкільної освіти «Києвознавство» реалізується в гуртках, секціях, творчих об’єднаннях туристсько-краєзнавчого напряму та спрямована на вихованців віком 9-18 років. Кількісний склад гуртка – 15-20 осіб. Програма розрахована на п’ять років навчання на основному рівні, 216 годин на рік (6 годин на тиждень), на практичні заняття відведено дві третини навчального часу програми. Програму можна відкоригувати як трирічну, оскільки два останні навчальні роки спрямовані не тільки на вивчення київської історії, а й науково-дослідницькій практиці. Перші три роки програми розраховані на загальне вивчення київської історії і результатом цих трьох років є створення кожним гуртківцем реферативної роботи та/або мультимедійної презентації присвяченої Києву. Більш детальне вивчення історії Києва у подальші роки допомагають дітям здобути навички пошукової та дослідницької роботи, заохочує дітей до написання наукових робіт, спонукає дітей до створення власного проєкту, наприклад, – екскурсії містом. Окреме детальне вивчення біографій, здобутків та спадку відомих киян сформує активну громадянську позицію та бажання діяти і творити на користь своєї Батьківщини.

Програма допомагає засвоїти отримані в закладах загальної середньої освіти знання, їх поглибити та конкретизувати, розширити загальноосвітній кругозір, підвищує інтерес дітей до історії, сприяє активізації пізнавальної діяльності та розвиває творчу ініціативу дітей, знайомить гуртківців з найбільш доступними для них прийомами наукового дослідження, орієнтує на подальшу пошуково-дослідницьку роботу та створює умови для професійної орієнтації. Лекційні заняття можуть проводитися як очно, так і дистанційно за допомогою онлайн сервісів зв’язку «ZOOM», «GoogleMeet» тощо.

У процесі вивчення кожної теми проводиться контроль рівня засвоєння знань інтерактивними формами навчання (вікторини, квести, квізи тощо). Для кращого засвоєння навчального матеріалу передбачено участь у різних конкурсах, написання реферативних робіт, участь у квест-іграх та фестивалях. Формування активної громадянської позиції сприяє участь у толоках, волонтерських рухах, соціальних проєктах. Співпраця з громадськими організаціями сприяє заохоченню вихованців до громадянської активності. Програмою передбачено проведення тематичних зустрічей з громадськими активістами, волонтерами, діячами культури і мистецтва.

На першому році навчання учні ознайомлюються з історичним та сучасним районуванням Києва, з його топонімікою, пропонується добір фактів, подій та персоналій, знання яких дають змогу дітям побачити Київ з різних боків. Екскурсії та прогулянки містом плануються таким чином, щоб дати можливість дітям ґрунтовніше ознайомитись не тільки з київською історією, а й зрозуміти, що це найбільше місто України та її столиця.

Програма першого року навчання може бути використана при роботі з гуртківцями молодшого та середнього шкільного віку.

На другому році навчання гуртківці ознайомлюються з історією міста Києва від прадавніх часів до сьогодення. Вихованці вибудовують чітку хронологію історичних епох та подій. Найголовніші київські пам’ятки та історичне районування (вивчені за перший рік навчання) тепер закріплене загальним розумінням історії. Діти можуть використовувати пам’ятки в якості історичного джерела, ілюструючи матеріал попереднього року навчання.

На третьому році навчання  вихованці детально вивчають пам’ятки кожного району міста. Навчаються самостійно вести пошукову науково-дослідницьку роботу. Кінцевим результатом роботи стає створення кожним гуртківцем реферативної роботи та/або мультимедійної презентації.

На четвертому році навчання вихованці ознайомлюються та вивчають історичні персоналії, які тісно пов’язані з історією Києва, вивчають традиції та побут характерні саме для Києва, вивчають інфраструктуру Києва та

історію комунальних служб, знайомляться з поняттям «урбанізм», ведуть пошукову науково-дослідницьку роботу.

На п’ятому році навчання діти розширюють та поглиблюють минулорічні знання, зосереджуються на індивідуальних проєктах присвячених Києву. Детально вивчають архітектуру Києва та відомих київських архітекторів. Повторюють методи науково-дослідницької роботи, вивчають правила написання наукових робіт. Кінцевим результатом роботи є створення кожним гуртківцем індивідуального проєкту та/або науково-дослідницької роботи.

Теоретична частина тісно переплітається із обов’язковими практичними заняттями, на яких закріплюються раніше набуті знання, відбувається ознайомлення з музейними скарбницями, архітектурними та історичними пам’ятками. Під час канікул здійснюються екскурсії та прогулянки. Їхня тривалість залежить від віку і підготовленості учасників, віддаленості району екскурсій, матеріальних затрат.

Зміст навчальної програми розроблено з урахуванням вікових особливостей, інтересів та зацікавлень вихованців, на основі принципу поступового ускладнення навчального матеріалу. Форми роботи також ускладнюються: від бесід про історичні об’єкти чи персоналії до дискусій та обговорень, участі в громадських волонтерських проєктах міста, а також до самостійного проєкту та/або пошукової науково-дослідницької роботи.

Крім цього, важливим завданням роботи з гуртківцями є навчити їх працювати над рефератами, готувати наукові доповіді, роботи на Всеукраїнський конкурс захисту дослідницьких робіт учнів-членів МАН України. Особливу увагу під час освітнього процесу варто приділити індивідуальній роботі: проведенню консультацій щодо обрання теми, написання й оформлення дослідницької роботи; роботі з інтернет-ресурсами; співпраці з науковими установами, закладами вищої освіти тощо. Індивідуальні заняття організовуються відповідно до Положення про порядок організації індивідуальної та групової роботи у позашкільних навчальних

закладах, затвердженого наказом Міністерства освіти і науки України від 11.08.2004 р. № 651 (зі змінами, внесеними згідно з наказом Міністерства освіти і науки України від 10.12.2008 р. № 1123).

Програма сприяє націленню дітей на результат. Саме тому вона передбачає певні проєкти кожного подальшого року. Участь у районних, міських та всеукраїнських конкурсах є можливістю для дітей створити свої проєкти та отримати від організаторів конкурсів зворотний зв'язок, завдяки якому можна зосередитися на удосконаленні своєї проєктної роботи. Якщо перший рік це ознайомлення з Києвом, то починаючи з другого, діти створюють свої проєкти – стінгазети, виставки, мультимедійні презентації, реферативні роботи, займаються дослідницькою роботою. Проєктна діяльність передбачає створення моделі, образу певного об'єкта, а також умов, за яких результатом є індивідуальний досвід проєктної діяльності.

Контроль здобутих знань та вмінь здійснюється протягом року – це опитування, ігри-вікторини, тестування, залікові роботи, а також за результатами участі в семінарах, конференціях, конкурсах, круглих столах тощо.

Виклики воєнного стану накладають на навчальну програму певні обмеження:

- лекційні і практичні заняття слід проводити за умови наявності укриття цивільного захисту (це обмежує візити до місць де укриття немає);
- у разі неможливості відвідання музею, зокрема через безпекову ситуацію, рекомендуємо ознайомитися з його сайтом у мережі Інтернет;
- деякі київські музеї працюють, але не мають повної експозиції (наприклад Музей Західного мистецтва, Національний музей історії України, Національний художній музей та інші);
- тимчасово припинено проведення екскурсій на стратегічно важливі об'єкти. У разі поновлення екскурсійного обслуговування

рекомендуємо при вивченні тем «Київ та його інфраструктура», «Історія комунальних служб Києва», «Історія комунального транспорту Києва» відвідати з екскурсією Дарницьке депо метрополітену, трамвайне депо на Борщагівці, завод імені Антонова, Бортницьку станцію аерації тощо;

- закритий для прогулянок та відвідування Урядовий квартал Києва (до повномасштабного вторгнення була можливість відвідати з екскурсією Верховну Раду України, Національний банк України, Кабінет Міністрів тощо). Для прогулянок закрита вулиця Банкова.

**Основний рівень, перший рік навчання**

## НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

| № з/п | Тема | Кількість годин | | |
|---|---|---|---|---|
| | | теоретичних | практичних | усього |
| 1. | Вступ до києзнавства | 2 | 4 | 6 |
| 2. | Заснування Києва | 2 | 4 | 6 |
| 3. | Історичне та сучасне районування Києва | 6 | 18 | 24 |
| 4. | Вулиці та площі Києва. Топоніміка | 10 | 20 | 30 |
| 5. | Київ – історичне місто та столиця України | 32 | 68 | 100 |
| 6. | Передмістя Києва та міста-супутники | 8 | 6 | 14 |
| 7. | Інтернет-проєкти присвячені Києву. | 6 | - | 6 |
| 8. | Масові заходи, квести, конкурси тощо. | 28 | - | 28 |
| 9. | Підсумок | 2 | - | 2 |
| | Разом | 66 | 150 | 216 |

**1. Вступ до києзнавства (6 год.)**

*Теоретична частина*. Вступна бесіда про завдання та зміст роботи гуртка. Об'єкт та предмет києзнавства. Безпека життєдіяльності під час проведення занять, правила дорожнього руху, безпечні умови організації екскурсії.

*Практична частина.* Відомі києзнавці. Краєзнавчі можливості рідного міста.

**2. Заснування Києва (6 год.)**

*Теоретична частина.* Виникнення Києва: час і місце. Легенди та версії заснування Києва. Літописний переказ. Етимологія топоніму «Київ». Згадки про Київ в інших народів.

*Практична частина.* Екскурсія в Національний музей історії України. Екскурсія в Музей історії міста Києва. Екскурсія на Старокиївську гору.

**3. Історичне та сучасне районування Києва (24 год.)**

*Теоретична частина.* Поняття адміністративного й історичного районування. Історичні райони та місцевості Києва, історія їх виникнення. Сучасний адміністративний поділ.

*Практична частина.* Екскурсії в Музей Історії міста Києва, Музей історії Святошинського району, пішохідні екскурсії містом.

**4. Вулиці та площі Києва. Топоніміка (30 год.)**

*Теоретична частина.* Найвідоміші київські вулиці та площі, історія їх виникнення та розвиток впродовж історії міста. Поняття топоніміка. Унікальні київські назви.

*Практична частина*. Екскурсія в Музей Однієї вулиці, пішохідні екскурсії містом. Квест «Знайди об'єкт на мапі». Написання есе «Історія моєї вулиці та району».

**5. Київ – історичне місто та столиця України (100 год.)**

*Теоретична частина.* Київ торговий. Київ ремісничий. Київ транспортний. Київ науковий. Київ культурний. Київ підземний. Київ релігійний. Київ освітній. Київ спортивний. Київ промисловий. Київ водний. Київ рекреаційний. Київськи острови. Київ адміністративний. Київ театральний. Київ літературний. Київ архітектурний. Київ медичний. Київ музейний. Київський некрополь. Київ зелений.

*Практична частина.* Тематичні екскурсії містом. Візит на критий ринок (Бесарабський або Житній). Візит на Центральний Поштамт. Екскурсія громадським транспортом (архітектура метро, на трамваї у Пущу-Водицю, навколо Києва на міській електричці тощо). Прогулянка на теплоході по Дніпру. Візит до цирку та зоопарку. Візит на фабрику або завод (наприклад фабрика Рошен, завод Оболонь).

**6. Передмістя Києва та міста-супутники (14 год.)**

*Теоретична частина.* Передмістя Києва. Історичні передмістя Києва, які тепер у його складі. Сучасні передмістя. Міста супутники та їхня історія. Бориспіль, Боярка, Бровари, Буча, Васильків, Вишневе, Вишгород, Ірпінь.

*Практичні частина.* Екскурсії в Пущу-Водицю, міста-супутники Бориспіль, Вишгород та Васильків.

**7. Інтернет-проєкти присвячені Києву (6 год.)**

*Теоретична частина.* Ознайомлення з блогами київських екскурсоводів та істориків.

*Практична частина*. Створення власного ролика для соцмереж про улюблене київське місце.

**8. Масові заходи, експедиції, квести тощо (28 год.)**

Участь у районних та міських квестах, конкурсах, конференціях, круглих столах та інших масових заходах. Відвідання тимчасових виставок у музеях та галереях. Настільні ігри «ALIAS. Україна» та «Шевченко питає».

## ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

**У вихованців мають сформуватися компетентності:**

- *пізнавальна:* знайомство з історичним та сучасним районуванням Києва, ознайомлення з місцем Києва в історії України;
- *практична:* знання назв найголовніших вулиць, площ, київських історичних та архітектурних пам’яток, вміння користуватися картою міста, орієнтуватися на місцевості;
- *творча:* розвиток творчої особистості;
- *соціальна:* формування культури спілкування.

**Основний рівень, другий рік навчання**

## НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

| № з/п | Тема | Кількість годин | | |
|---|---|---|---|---|
| | | теоретичних | практичних | усього |
| 1. | Вступ | 2 | - | 2 |
| 2. | Київ у прадавні часи | 4 | 6 | 10 |
| 3. | Київ у часи Русі | 10 | 20 | 30 |
| 4. | Київ у період Великого князівства Литовського | 6 | 6 | 12 |
| 5. | Київ у часи Речі Посполитої | 6 | 10 | 16 |
| 6. | Київ у добу Російської імперії | 12 | 20 | 32 |
| 7. | Київ революційний | 6 | 6 | 12 |
| 8. | Київ у міжвоєнний період | 6 | 6 | 12 |
| 9. | Київ під час Другої світової війни | 6 | 10 | 16 |
| 10. | Київ соціалістичний | 8 | 16 | 24 |
| 11. | Київ - столиця України | 6 | 6 | 12 |
| 12. | Київ після повномасштабного вторгнення РФ | 4 | 4 | 8 |
| 13. | Масові заходи, квести, конкурси тощо. | 18 | - | 18 |
| 14. | Проєктна діяльність. Моя особиста історія з Києвом. Генеалогічні дослідження. | - | 10 | 10 |
| 15 | Підсумок | 2 | - | 2 |
| | Разом | 72 | 144 | 216 |

## ЗМІСТ ПРОГРАМИ

**1. Вступ (2 год.)**

*Теоретична частина*. План роботи гуртка на поточний рік. Безпека життєдіяльності під час проведення занять, правила дорожнього руху, безпечні умови організації екскурсії.

**2. Київ у прадавні часи (10 год.)**

*Теоретична частина.* Загальні відомості про Київ. Наші предки - слов'яни. Археологічні пам'ятки на території Києва. Кирилівська стоянка. Легенди та літописні дані про заснування міста.

*Практична частина.* Екскурсія в Археологічний музей, екскурсія «Місто на семи пагорбах».

**3. Київ у часи Русі (30 год.)**

*Теоретична частина.* Київ – столиця ранньофеодальної держави. Київські князі. Запровадження християнства. «Місто Володимира» та «Місто Ярослава». Нестор Літописець. Києво-Печерська лавра. Зовнішньополітичні та торгівельні зв'язки Києва. Ремесла та торгівля. Культура, писемність, школи, бібліотека тощо. Давньоруські билини. Архітектурні пам'ятки періоду Русі. Хан Батий.

*Практична частина.* Тематичні екскурсії містом. Екскурсії в Національний музей Історії України, прогулянки Верхнім містом, візит до Софійського собору та Києво-Печерської лаври. Настільна гра «Рюрик: Боротьба за Київ».

**4. Київ у період Великого князівства Литовського (12 год.)**

*Теоретична частина.* Магдебурзьке право в Центрально-Східній Європі та запровадження його у Києві. Права і привілеї міської громади. Організація та структура міської влади. Войти та магістрат. Зовнішні контакти міської громади. Герб Києва.

*Практична частина.* Екскурсія в Музей Історії Києва, прогулянка по Замковій горі та Подолом.

**5. Київ у часи Речі Посполитої (16 год.)**

*Теоретична частина.* Люблінська та Берестейська унії. Київське братство. Київські митрополити та полемічна література. Друкарня при Києво-Печерській лаврі. «Козацький фактор» у житті міста. Гетьмани. Малюнки Абрагама ван Вестерфельда. Києво-Могилянська академія. Католицькі монастирі та церкви у Києві.

*Практична частина.* Екскурсія Подолом, візит до Музею Києво-Могилянської академії, Музей Книги та друкарства України, Музей гетьманства. Екскурсія в Музей «Мамаєва Слобода». Квест «Як козаки Київ будували та скарби шукали». Настільна гра «Козацький похід».

**6. Київ у добу Російської імперії (32 год.)**

*Теоретична частина.* Київ у роки національно-визвольної війни 1648-1654 років. Богдан Хмельницький. Стара Печерська фортеця. Українське бароко в Києві. Київська духовна академія. Становлення Києва як губернського міста. Київський контрактовий ярмарок. Герої 1812 року та декабристи у Києві. Університет Святого Володимира, Інститут шляхетних дівчат, київські гімназії. Тарас Шевченко у Києві. Київські губернатори та генерал-губернатори. Видатні письменники у Києві (Олександр Пушкін, Микола Гоголь, Іван Франко, Леся Українка, Панас Саксаганський, Михайло Коцюбинський, Іван Нечуй-Левицький та інші). Рисувальна школа Миколи Мурашко. Промисловість та технічний прогрес. Аманд Струве. Благодійність та доброчинність. Родина Терещенків. Родина Гінзбургів. Єврейська громада Києва. Перші театри та музеї.

*Практична частина.* Тематичні екскурсії містом. Екскурсія Латинським кварталом Києва, екскурсії до Музею Історії Києва, Музею видатних діячів української культури, Музею «Київська фортеця. Косий капонір», музеїв Тараса Шевченка у Києві, прогулянки бароковим Києвом.

**7. Київ революційний (12 год.)**

*Теоретична частина.* Київ у вирі революцій. Українська Центральна Рада. Михайло Грушевський. Повстання 1918 року. Володимир Винниченко. Гетьман Павло Скоропадський. Українська академія наук. УНР та Директорія. Встановлення влади більшовиків в Україні та в Києві.

*Практична частина.* Візит до музею Української революції 1917-1821 рр., тематична екскурсія «Київ у часи Національно-визвольних змагань», настільна гра «100 облич Української революції» та «Українська революція 1917-1921».

**8. Київ у міжвоєнний період (12 год.)**

*Теоретична частина.* Театр Березіль та Лесь Курбас. Кооперативне будівництво житла. Промисловість. Київська кінофабрика та Олександр Довженко. Релігійне життя, масове нищення культових споруд. Голодомор. Київ – столиця радянської України. Споруди міжвоєнного періоду. Репресії. Будівництво КиУРу.

*Практична частина.* Відвідання спектаклю у Молодому театрі, прогулянка по місцям зруйнованих церков, візит на кіностудію імені Довженка, відвідання Національного меморіалу пам'яті жертв Голодомору. Перегляд в аудиторії документального фільму про Олександра Довженка.

**9. Київ у роки Другої світової війни (16 год.)**

*Теоретична частина.* Початок Другої Світової війни. Оборона Києва 1941 року. Бабин Яр. Повстанські рухи в окупованому Києві. Олена Теліга. Релігійне життя в окупованому Києві. Київський спорт під нацистською свастикою. Преса та пропаганда. Битва за Київ. Музей Другої світової війни.

*Практична частина.* Екскурсія до Національного музею історії України у Другій світовій війні, Музею окупації Києва, відвідання реконструкції битви за Київ, заміська екскурсія по ДОТам, виїзд до музеїв «Лютізький плацдарм» та «Букринський плацдарм».

**10. Київ соціалістичний (24 год.)**

*Теоретична частина.* Реконструкція Хрещатика та відбудова міста. Київ – місто мільйонник. Телебачення у Києві. Київський метрополітен. Спортивний Київ. Парки та театри. Київські науково-дослідні інститути. Промисловість. Житлове питання. Генеральні плани розвитку міста. Куренівська та Чорнобильська трагедія. Перебудова та «революція на граніті».

*Практична частина.* Прогулянки містом, екскурсія метрополітеном, візити до театрів. Відвідання Музею Чорнобильської трагедії. Візит до музею шістдесятництва. Квест-гра «Київ радянський».

**11. Київ – столиця України (12 год.)**

*Теоретична частина.* Проголошення Незалежності України. Київ – столиця незалежної України. Відбудова зруйнованих пам'яток, повернення культових будівель до релігійних громад. Нові пам'ятники та музеї. Фестивалі та свята у Києві. Помаранчева революція. Євробачення та Чемпіонат Європи по футболу (Євро-2012) у Києві, розвиток туризму. Революція Гідності. Проблематика розвитку міста.

*Практична частина.* Тематична екскурсія Майданом Незалежності. Відвідання Мистецького Арсеналу та тематичних виставок.

12. **Київ після повномасштабного вторгнення РФ (8 год.)**

*Теоретична частина.* Повномасштабне вторгнення РФ. Окупація Київщини. Візити зарубіжних лідерів до Києва. Київський вокзал під час евакуації цивільних. Дерусифікація та декомунізація у Києві.

*Практична частина.* Відвідування Музею Революції Гідності та тематичних виставок.

**13. Масові заходи, експедиції, квести тощо (18 год.)**

Участь у районних та міських квестах, конкурсах, конференціях, круглих столах та інших масових заходах. Відвідання тимчасових виставок у музеях та галереях. Настільні ігри «Лінія часу» та «Дата».

**14. Проєктна діяльність. Моя особиста історія з Києвом. Генеалогічні дослідження. (10 год.)**

*Практична частина.* Історія моєї родини у Києві, історія мого району, вулиці та заклади освіти. Історія моїх батьків у Києві або у їхніх рідних містах (їхні місця проживання та роботи, заклади освіти, особисті сімейні історії). Побудова родинного дерева.

## ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

### У вихованців мають сформуватися компетентності:

- *пізнавальна: набуття* знань історії забудови та планування міста, перейменування деяких вулиць; періоди історичного формування міста, головні історичні події; основні пам'ятки історії та культури;

- *практична:* вміння описувати найголовніші київські пам’ятки; самостійний пошук потрібної історичної довідки по певному об’єкту як в Інтернеті, так і в історичній літературі; опанування базових навичок з генеалогічного пошуку;

- *творча:* вміння презентувати об’єкт у різних формах – доповідь, презентація тощо;

- *соціальна:* формування культури спілкування, набуття навичок роботи в команді, розвиток емоційного інтелекту.

**Основний рівень, третій рік навчання**

**НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН**

| № з/п | Тема | Кількість годин | | |
|---|---|---|---|---|
| | | теоретичних | практичних | усього |
| 1. | Вступ | 2 | 2 | - |
| 2. | Поняття «пам’ятка архітектури, історії, культури» | 8 | 2 | 10 |
| 3. | Основні пам’ятки Печерська | 14 | 26 | 40 |
| 4. | Основні пам’ятки Подолу | 16 | 24 | 40 |
| 5. | Основні пам’ятки Верхнього міста | 16 | 24 | 40 |
| 6. | Основні пам’ятки інших районів міста | 6 | 10 | 16 |
| 7. | Основи науково-дослідницької роботи | 8 | 10 | 18 |
| 8. | Реферативна робота та мультимедійні практики | 8 | 12 | 20 |
| 9. | Масові заходи, експедиції, квести тощо | - | 28 | 28 |
| 10 | Підсумок | 2 | - | 2 |
| | Разом | 80 | 136 | 216 |

## ЗМІСТ ПРОГРАМИ

**1. Вступ (2 год.)**

*Теоретична частина.* Плани роботи гуртка на поточний рік. Безпека життєдіяльності під час проведення занять, правила дорожнього руху, безпечні умови організації екскурсії.

**2. Поняття «пам'ятка архітектури, історії, культури» (10 год.)**

*Теоретична частина.* Пам'ятка історії. Пам'ятка архітектури. Пам'ятка культури. Архітектурні та історико-культурні заповідники. Наукове, історичне та художнє значення пам'ятки. Основи пам'яткоохоронної діяльності. Проблематика охорони та збереження пам'яток. Київське Товариство охорони пам'яток історії та культури.

*Практична частина.* Ознайомлення зі сторінками київських музеїв та заповідників у соціальних мережах.

**3. Основні пам'ятки Печерська (40 год.)**

*Теоретична частина.* Національний Києво-Печерський історико-культурний заповідник «Києво-Печерська лавра». Видубицький, Звіринецький та Введенський монастирі. Київська фортеця. Маріїнський та Кловський палаци. Липки.

*Практична частина.* Екскурсії в Києво-Печерську лавру, Видубицький монастир. Прогулянка по Липкам. Візит до Музею Культурної спадщини. Квест-гра по Київській фортеці. Доповідь «Моя улюблена пам'ятка Печерська».

**4. Основні пам'ятки Подолу (40 год.)**

*Теоретична частина.* Фролівський жіночий монастир. Контрактова площа. Києво-Могилянська академія. Церкви Подолу. Єврейські пам'ятки Подолу.

*Практична частина.* Тематичні екскурсії Подолом, візит до Подільскої синагоги, мультимедійна презентація – «Поділ, яким бачу його я».

**5. Основні пам'ятки Верхнього міста (40 год.)**

*Теоретична частина.* Пам'ятки міста Володимира та Ярослава, Національний заповідник «Софія Київська». Пам'ятки Латинського кварталу. Володимирський собор. Київські гори.

*Практична частина.* Відвідування Михайлівського Золотоверхого монастиря, Музею «Золоті Ворота». Тематична екскурсія до Володимирського собору. Фотоекскурсія «панорамний Київ» - підйом на Золоті Ворота, Софійську дзвіницю та дзвіницю Михайлівського монастиря, панорамні майданчики з київських гір.

**6. Основні пам'ятки інших районів міста (16 год.)**

*Теоретична частина.* Татарка. Лук'янівка. Покровський жіночий монастир. Поняття «Новоє строєніє». Миколаївський костел. Шулявка та Святошин. Інші райони міста.

*Практична частина.* Екскурсія по Татарці, візит до Покровського монастиря. Відвідання концерту органної музики у Миколаївському костелі. Презентація «Пам'ятки мого району».

**7. Київ як туристичне місто (18 год.)**

*Теоретична частина.* Туристичні можливості міста. Промо-ролики про Київ та Україну. Перегляд в мережі Інтернет порталів, що присвячені Києву. Потенціал Києва на міжнародній туристичній арені. Можливості туристичного Києва для людей з особливими потребами.

*Практична частина.* Відвідання туристичного центру Києва. Аналіз путівників та туристичних буклетів по Києву. Круглий стіл – проблеми туристичного Києва.

**8. Реферативна робота та мультимедійні практики (20 год.)**

*Теоретична частина.* Вивчення певної пам'ятки (наявна інформація у відкритих джерелах мережі Інтернет, вивчення тематичної літератури від дослідників Києва). Методики дослідження.

*Практична частина.* Реферат та/або презентація про обрану історико-культурну пам'ятку міста. Створення серії роликів/постів про неї у соціальних мережах.

**9. Масові заходи, експедиції, квести тощо (28 год.)**

Участь у районних, міських та всеукраїнських конкурсах, проєктах та квестах. Відвідання тимчасових виставок у музеях та галереях. Настільні ігри «Мій Київ. Milkbar» та «Монополія. Знамениті місця Києва».

## ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

**У вихованців мають сформуватися компетентності:**

- *пізнавальна:* вміння аналізувати інформацію із різних джерел інформації;
- *практична:* володіння правилами написання реферативної роботи; застосування методики дослідження; опанування роботи з науковою літературою, надання історичної довідки про культурний (архітектурний) об'єкт;
- *творча:* розвиток творчого мислення, застосування самостійного підходу в дослідницькій діяльності;
- *соціальна:* формування культури спілкування, набуття навичок роботи в команді, розвиток емоційного інтелекту.

**Основний рівень, четвертий рік навчання**

## НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

| № з/п | Тема | Кількість годин | | |
|---|---|---|---|---|
| | | теоретичних | практичних | усього |
| 1. | Вступ | 2 | - | 2 |
| 2. | Побут та традиції у Києві | 6 | 6 | 12 |
| 3. | Київські традиції святкування релігійних та світських свят | 4 | 8 | 12 |
| 4. | Київськи забобони та містичний Київ | 4 | 8 | 12 |
| 5. | Історичні персоналії | 24 | 36 | 60 |
| 6. | Пам’ять про відомих киян | 4 | 8 | 12 |
| 7. | Київ та його інфраструктура | 8 | 6 | 14 |
| 8. | Історія комунальних служб Києва | 12 | 8 | 20 |
| 9. | Історія комунального транспорту Києва | 12 | 10 | 22 |
| 10 | Київський урбанізм | 10 | 10 | 20 |
| 11. | Масові заходи, експедиції, квести тощо | - | 28 | 28 |
| 12 | Підсумок | 2 | - | 2 |
| | Разом | 86 | 130 | 216 |

## ЗМІСТ ПРОГРАМИ

**1. Вступ (2 год.)**

*Теоретична частина.* План роботи гуртка на поточний рік. Безпека життєдіяльності під час проведення занять, правила дорожнього руху, безпечні умови організації екскурсії.

**2. Побут та традиції у Києві (12 год.)**

*Теоретична частина.* Ділове життя у Києві. Київське просвітництво. Реалії домашнього життя. Міське господарство та транспорт. Місця відпочинку та розваг у Києві.

*Практична частина.* Відвідання тематичних екскурсій від порталу «Цікавий Київ». Урок у давньоруській школі, візит до Музею-аптеки.

**3. Київські традиції святкування релігійних свят (12 год.)**

*Теоретична частина.* Історія паломництва до Києва. Церковне та релігійне життя в Києві впродовж історії. Суто київські традиції святкування.

*Практична частина.* Майстер-клас з виготовлення пряничних будиночків, майстер клас зі створення новорічної листівки. Відвідання фабрики новорічних іграшок перед зимовими святами. Прогулянка Подолом – «Де живе Святий Микола».

**4. Київські забобони та містичний Київ (12 год.)**

*Теоретична частина.* Київське відьомство. Лиса гора. Київські містичні легенди.

*Практична частина.* Екскурсія «Містичний Київ», прогулянка «Де жили київські привиди». Круглий стіл – «Сучасні забобони та легенди міста».

**5. Історичні персоналії (60 год.)**

*Теоретична частина.* Церковні діячі (Памво Беринда, Лазар Баранович, Йов Борецький, Феофан Прокопович, Інокентій Гізель, Петро Могила, Рафаїл Заборовський, Олексій та Олександр Глагольєви).

Вчені та інженери (Петро Милонег, Ігор Сикорский, Олег Антонов, Олег Богомолець, Євгеній та Борис Патон, Віктор Глушков, Сергій Корольов, Володимир Вернадський, Данііл Заболотний, Микола Амосов, Вікентій Хвойка).

Письменники (Шолом-Аллейхем, Максиміліан Волошин, Ілля Еренбург, Віктор Некрасов, Микола Носов, Павло Тичина, Ліна Костенко та інші).

Митці та актори (Артемій Ведель, Микола Лисенко, Рейнгольд Глієр, Володимир Гришко, Анатолій Солов'яненко, Микола Врубель, Іван Їжакевич, Казимир Малевич, Микола Пимоненко, Ігор Моїсєєв, Серж Лифарь, Іван Кавалерідзе, Марія Заньковецька, Микола Садовський, Леонід Биков).

Спортсмени (Валерій Лобановський, Олег Блохін, Андрій Шевченко, браття Кличко та інші). Інші історичні персоналії.

*Практична частина.* Екскурсії до меморіальних музеїв – Миколи Бажана, Павла Тичини, Максима Рильського, Шолом-Алейхема, Марії Заньковецької, Івана Кавалерідзе, відвідання тематичних виставок.

**6. Пам'ять про відомих киян (12 год.)**

*Теоретична частина.* Музеї присвячені персоналіям. Постійні та тимчасові виставки. Топоніміка. Пам'ятники та пам'ять у Києві та за його межами.

*Практична частина.* ФотоКвест-гра – впізнай киянина. Інтерактивна мапа «Меморіальні дошки мого району».

**7. Київ та його інфраструктура (14 год.)**

*Теоретична частина.* Поняття «міська інфраструктура», виробнича та соціальна інфраструктура Києва. Історія відомих київських заводів. Історія медичної системи Києва. Київські університети та школи. Система комунальних служб, система транспортних служб. Рекреаційна та адміністративна інфраструктура Києва. Аеропорти. Залізниця.

*Практична частина.* Візит до районної та міської дитячої бібліотеки. Зустріч з представниками Національної Поліції та ДСНС. Музей пожежної справи. Відвідування Дня відкритих дверей у закладах вищої освіти Києва. Екскурсія до Центрального вокзалу. Державний музей авіації. Екскурсія «Навколо Києва на міській електричці».

**8. Історія комунальних служб Києва (20 год.)**

*Теоретична частина.* Історія київського благоустрою. Київський водогін. Побутова та дощова каналізації. Історія київських ТЕЦ та система центрального опалення. Київське море.

*Практична частина.* Водно-інформаційний центр, Музей Історії туалету, Музей історії каналізації Києва, прогулянка на теплоході до Київського моря. Настільна гра «Водогра: побудуй власний водоканал».

**9. Історія комунального транспорту Києва (22 год.)**

*Теоретична частина.* Історія київського трамваю, фунікулеру, тролейбусу, автобусу та метрополітену. Проблематика громадського транспорту. Мости, тунелі, зупинки та автостоянки. Велодоріжки.

*Практична частина.* Прогулянка на трамваї-кафе. Дитяча залізниця. Miniland музей України в мініатюрі. Виставка рухомого складу історичних локомотивів та вагонів. Музей Київського метрополітену. Музей міського електротранспорту.

**10. Київський урбанізм (20 год.)**

*Теоретична частина.* Поняття урбаністики. Міське планування. Інклюзивність при міському плануванні та реконструкціях. Поняття «ревіталізація». Громадські бюджети. Монументальне та вуличне мистецтво – мозаїки, мурали, скульптурні форми тощо.

*Практична частина.* Візити до київських прикладів ревіталізації – Unit City та IZONE. Тематична екскурсія «Київські мурали». Тематична екскурсія «Мистецтво у київському метрополітені».

**11. Масові заходи, експедиції, квести тощо (28 год.)**

Участь у районних, міських та всеукраїнських конкурсах, проєктах та квестах. Відвідання тимчасових виставок у музеях та галереях. Відвідування майстерень київських митців (наприклад, Ади Рибачук та Володимира Мельниченко (фонд АРВМ). Мультимедійна презентація «Вуличне мистецтво мого району». Індивідуальна інтерактивна дошка «Мозаїки міста» на платформі Padlet. Робота з Google Maps, створення своєї карти «Що я люблю у Києві». Настільні ігри «Хто ми? Видатні українці» та «Хто я in UA?».

## ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

**У вихованців мають сформуватися компетентності:**

- *пізнавальна:* знання видатних киян, їхній вклад в історію міста; специфіку київських традицій та побуту; поняття інфраструктури міста;

- *практична:* створення інтерактивних мап та інтерактивної дошки на Padlet, ведення пошукової діяльності зі збору матеріалів для творчих робіт, підготовка до написання науково-дослідницьких робіт;

- *творча:* нестандарне розв'язання поставлених завдань, креативне мислення, проєктування творчої діяльності;

- *соціальна:* формування культури спілкування, набуття навичок роботи в команді, розвиток емоційного інтелекту, толерантне ставлення до культурного та міжнаціонального різноманіття.

**Основний рівень, п’ятий рік навчання**

## НАВЧАЛЬНО-ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН

| № з/п | Тема | Кількість годин | | |
|---|---|---|---|---|
| | | теоретичних | практичних | усього |
| 1. | Вступ | 2 | - | 2 |
| 2. | Поняття «архітектура». Архітектурні терміни | 4 | 8 | 12 |
| 3. | Київ архітектурний | 14 | 20 | 34 |
| 4. | Національні мотиви в київській архітектурі | 8 | 10 | 18 |
| 5. | Київські архітектори | 10 | 18 | 28 |
| 6. | Київ у мережі Інтернет | 4 | 8 | 12 |
| 7. | Основи науково-дослідної роботи. Методика досліджень | 8 | 10 | 18 |
| 8. | Правила оформлення дослідницької роботи. Поняття історичного джерела | 6 | 4 | 10 |
| 9. | Основи ораторської майстерності | 10 | 8 | 18 |
| 10 | Київ у дитячій літературі | 14 | 20 | 34 |
| 11. | Масові заходи, експедиції, квести тощо | | 28 | 28 |
| | Підсумок | 2 | - | 2 |
| | Разом | 80 | 136 | 216 |

## ЗМІСТ ПРОГРАМИ

**1. Вступ (2 год.)**

*Теоретична частина.* План роботи гуртка на поточний рік. Безпека життєдіяльності під час проведення занять, правила дорожнього руху, безпечні умови організації екскурсії.

**2. Поняття «архітектура», архітектурні терміни (12 год.)**

*Теоретична частина.* Поняття та сутність «архітектури», архітектурний стиль. Епохи та стилі архітектури. Архітектура як пам’ятник культури та історії. Київський архітектурний простір. Місто як переплетіння стилей.

*Практична частина.* Фотоквест «Впізнай пам’ятку за архітектурним елементом», семінар «Київські архітектурні ансамблі». Візит до Київського національного університету будівництва і архітектури (КНУБА) та Національну академію образотворчого мистецтва і архітектури (НАОМА).

**3. Київ архітектурний (34 год.)**

*Теоретична частина.* Давньоруське зодчество. Єлизаветинське та Українське бароко. Класицизм у Києві. Ампір та «Миколаївський стиль». Псевдовізантійський та псевдоруський стиль у Києві. Нова епоха, модерн та стилізації. Конструктивізм. Епоха радянської архітектури. Сталінський класицизм. Реконструкція Хрещатика. Сучасний Київ та його стиль. Архітектурна проблематика Києва.

*Практична частина.* Екскурсія до Музею «Кирилівська церква», презентація «Таку будівлю можна побачити тільки в Києві», екскурсія по Покровському монастирю. Екскурсія «Київ Городецького».

**4. Національні мотиви в київській архітектурі (18 год.)**

*Теоретична частина.* Київський архітектурний стиль впродовж історії. Розвиток національного стилю. Розквіт українського бароко в Києві. Шедеври Мазепинського бароко. Елементи українського бароко в подальших архітектурних стилях. Приклади Українського Архітектурного Модерну в Києві.

*Практична частина.* Екскурсія «Українське бароко в київській архітектурі». Візит до Заповідників «Софія Київська» та «Києво-Печерська лавра». Візит до Національного університету біоресурсів і природокористування України (НУБіП) як приклад українського бароко в архітектурі ХХ століття.

**5. Київські архітектори (28 год.)**

*Теоретична частина.* Архітектори бароко – Йосип Старцев, Бартоломео Растреллі, Стефан Ковнір, Іван Григорович-Барський. Архітектори класицизму – Андрій Меленський, Вікентій та Олександр Беретті. Архітектори стилізації – Олександр Шиле, Володимир Ніколаєв, Олександр

Кобєлєв. Творці найвідоміших будинків – Владислав Городецький, Георгій Шлейфер, Едуард Братман, Володимир Безсмертний, Микола Добачевський. Радянська епоха – Павло Альошин, Йосип Каракіс, Анатолій Добровольский.

*Практична частина.* Візити до Національної Опери України, Будинку Барона та Шоколадного будиночку. Прогулянка-квест «архітектурний літопис Києва», архітектурна прогулянка по вулиці Ярославів Вал. Доповідь про улюбленого архітектора, вивчення його творчості, вибір теми дослідницької роботи.

**6. Київ у мережі Інтернет (12 год.)**

*Теоретична частина.* Офіціальні сторінки київських державних установ. Інформація про музеї та київські пам'ятки в мережі Інтернет. Інформація про Київ у соціальних мережах.

*Практична частина.* Створення власної сторінки у соціальних мережах присвяченої Києву або власного Інтернет-проєкту.

**7. Основи науково-дослідницької роботи. Методика досліджень (18 год.)**

*Теоретична частина.* Мета й завдання науково-дослідницької роботи. Вибір теми, актуальність, методи дослідження. Принципи академічної доброчесності. Складання бібліографії. Порядок вивчення літератури, джерел і об'єктів. Відбір і систематизація необхідних відомостей та фактів.

*Практична частина.* Вивчення і аналіз літератури та джерел по вибраних темах (проводяться в бібліотеках, музеях тощо) і літопису основних подій та фактів, прослуховування доповідей гуртківців. Написання науково-дослідницької роботи.

**8. Правила оформлення дослідницької роботи. Поняття історичного джерела (10 год.)**

*Теоретична частина.* Порядок оформлення дослідницької роботи. Бібліографія та посилання. Види джерел. Відбір, систематизація та правила оформлення джерел. Правила оформлення додатків.

*Практична частина.* Робота з мемуарною літературою. Практична робота з оформлення цитат та уривків з документів у своїй дослідницькій роботі, оформлення бібліографічних описів та списків.

**9. Основи ораторського мистецтва (18 год.)**

*Теоретична частина.* Основні аспекти роботи з аудиторією. Типові помилки. Принцип спектаклю. Основи культури мовлення. Використання жестів, образність, ясність, точність мовлення, стилістичні прийоми.

*Практична частина.* Закріплення навичок ораторського мистецтва.

**10. Київ у дитячій літературі (34 год.)**

*Теоретична частина.* «Обиральний день» Сашко Дерманський, «Вечірні крамниці вулиці Волоської» та «Білка квасоля» Галини Ткачук, «Місторія однієї дружби» Ірини Цілик, «Гімназист і Чорна рука» Андрія Кокотюхи, «Таємниця Могилянки і зниклий ключ» Юлії Стахівської, «Загадка старого клоуна» Всеволода Нестайко, «Цепелін до Києва» Ігоря Сіліври, «Лазарус» Світлани Тараторіни, «Юра» та «Клавка» Марини Гримич, «Місто з химерами» Олеся Ільченко, «Музейна історія» Марії Скоблікової, «Даша і таємниця шоколадного будиночка» Андрія Плесконоса, «Пригоди Марка у княжому Києві» Сергія Тараненка, «Миколай – захисник дітей» Георгія Майсурадзе, «Музейна історія або що приховують картини» Марії Скоблікової, «Історія на 14-й колії» Насті Музиченко та інші книжки.

*Практична частина.* Прочитання книг та обговорення. Відвідування книжкових фестивалів та «читанок».

**11. Масові заходи, експедиції, квести тощо (28 год.)**

Участь у районних, міських та всеукраїнських конкурсах, проєктах та квестах. Зустрічі з дитячими письменниками. Відвідання тимчасових виставок у музеях та бібліотеках**.** Настільна гра «Хронологія». Створення сюжету для своєї пригодницької книжки.

## ПРОГНОЗОВАНИЙ РЕЗУЛЬТАТ

У вихованців мають сформуватися компетентності:

- *пізнавальна:* володіння історико-культурним матеріалом про спадщину міста Києва, вміння аналізувати причинно-наслідкові зв'язки історичних подій із сучасністю, формування особистісного сприйняття досліджуваного матеріалу;

- *практична:* вміння описувати краєзнавчі об'єкти, досвід дослідницької діяльності, формування інформаційної культури, критичного та системного мислення, участь в краєзнавчих проєктах,

- *творча:* володіння основами ораторського мистецтва, формування творчої особистості, спроможної створювати, управляти, пропонувати нові теорії, нові технології, нові напрямки розвитку, знаходити шляхи виходу зі складних нестандартних ситуацій, ;

- *соціальна:* виховання толерантності, вміння працювати в команді, формування культури спілкування, розвиток емоційно-вольових якостей, повага до культурного і міжнаціонального різноманіття, формування патріотизму та громадянської позиції.

## Орієнтовний перелік обладнання

| Теоретичні заняття | Практичні заняття |
|---|---|
| 1. Наукова література з історії Києва<br>2. Методична література<br>3. Історичні та географічні мапи Києва<br>4. Шкільні підручники з історії<br>5. Просто олівці<br>6. Кольорові олівці<br>7. Фломастери та маркери<br>8. Ручки шарикові<br>9. Папір міліметровий<br>10. Папір (ватман)<br>11. Клей ПВА<br>12. Теки<br>13. Комп'ютер<br>14. Мультимедійна система<br>15. Проектор<br>16. Екран<br>17. Набір тематичних історичних учбових та популярних фільмів та програм | 1. Мікрофон для гіда<br>2. Географічні та історичні мапи Києва<br>3. Ручки, фломастери, кольорові олівці<br>4. Папір міліметровий<br>5. Папір (ватман)<br>6. Теки<br>7. Тематичні настільні ігри<br>8. Художня література про Київ<br>9. Комп'ютер<br>10. Мультимедійна система<br>11. Проектор<br>12. Екран |

## ЛІТЕРАТУРА:


1. ALMA MATER: Університет св. Володимира напередодні та в добу Української революції. 1917-1920. Матеріали, документи, спогади у 3 кн. Київ : Прайм, 2000. 704 с.
2. Анісімов О. Л. Мій Київ. Портрет в інтер'єрі Вічності… Київ : Жнець, 2007. 320 с.
3. Анісімов О.Л. Куренівський Апокаліпсис. Київська трагедія 13 березня 1961 року в фотографіях, документах, спогадах… Київ : Факт, 2000. 90 с.
4. Білоус Наталія. Київ наприкінці XV – у першій половині XVII століття. Міська влада і самоврядування. Київ : Вид. дім «КМ академія», 2008. 360 с.
5. Бондаренко І., Кременець Т., Цалик С., Франков А., Радинський О., Хвиль А., Машкін С., Кахідзе А., Карякіна А., Кірізій Є., Володарський О. Альтернативний путівник Києвом «Інший Київ». Київ : Фундація "Центр Сучасного Мистецтва". 2012. 143 с.
6. Браславець Олексій. Київ католицький. Київ православний. Путівник. Київ: Видавничий відділ «КАЙРОС» Київського Коледжу Католицької Теології св. Томи Аквінського, Київ, 2001. 204 с.
7. Вакулишин С. Околиці Києва. Київ: Географіка, 2009. 293 с.
8. Вакулишин С. Топонімія Києва XX ст. Київ : Центр ДЗК, 2014. 258 с.
9. Гирич І.Б. Магдебурзьке серце Києва/Ігор Гирич. Київ : Либідь, 2014. 88 с.
10. Друг О.М., Малаков Д.В. Особняки Києва. Київ : Кий, 2004. 824 с.
11. Єрмак Д. Київське метро. Погляд крізь роки. Київ : Скай Хорс, 2012. 276 с.
12. Іванкін Г.Ю. доктор істор. Наук; Кальницький М.Б., Павленко Ю.В. доктор філософ. наук. Храмов О.Ю. Визначні пам'ятки Києва. Київ, 2005. 296 с.

13. Кальницький М.Б. та ін. Нариси з історії Києва: Навч. посіб. для серед. загальноосвіт. навч. закл. Київ : Генеза, 2002. 384 с.

14. Кальницький Михайло. Київ. Прикмети часу. 1890-ті роки. Київ: Сидоренко В.Б., 2013. 144 с.

15. Кальницький Михайло. Про Київ для дітей та батьків. Київ: Сидоренко В.Б., 2012. 88 с.

16. Кілессо Т.С. Видубицький монастир. Київ : Техніка, 1999. 127 с.

17. Кілессо Т.С. Кирилівський монастир. Київ : Техніка, 1999. 136 с.

18. Ковалинський В.В. Київські мініатюри. У десяти томах. Київ : 2006-2001 рр.

19. Козлов Кость. Київський метрополітен. Київ : Сидоренко В.Б., 2011. 256 с.

20. Кучерук Олександр. Київ 1917-1919. Адреси. Події. Люди: Художнє видання. Київ : Темпора, 2008. 156 с.

21. Магдиш Ірина. Ар-нуво. Стилі українського мистецтва ХХ століття/дизайн Олени Старанчук, Олега Грищенка. Київ : Портал, 2022. 120 с.

22. Малаков Д.В. Архітектор Городецький. Київ : Кий, 1999. 240 с.

23. Малаков Д. Тринадцять київських зустрічей із Городецьким: путівник/Дмитро Малаков. Київ : Грані-Т, 2011. 64 с.

24. Малаков Д.В. Повоєння. Спогади киянина. Київ : Сидоренко В.Б., 2013. 304 с.

25. Малаков Д.В. Прибуткові будинки Києва. Київ : КИЙ, 2005. 383 с.

26. Малаков Дмитро. У Києві 50-х. Київ : Сидоренко В.Б., 2011. 288 с.

27. Михайлик Олександр, Степанець Кирило, Широчин Семен. Невідоме Лівобережжя. З кінця XIX-го до середини XX сторіччя. Друге видання. Київ : Саміздат. 236 с.

28. Никодимов І.М. Спогад про Києво-Печерську Лавру (1918-1943 рр.) Київ : Києво-Печерська Лавра, 2005. 224 с.

29. Нікітенко Н. М. Собор святої Софії В Києві. Київ : Техніка, 2000. 232 с.

30. Нікітенко Н. Під покровом святої Софії . Київ : Інтерграфік, 2000. 96 с.

31. Однопозов І.С., Панченко О.А. У пошуках монументальної епохи. Київ, 2020. 352 с.

32. Однопозов І., Панченко О., Борисова О., Мельник Ю., Однопозов Я. Масове мистецтво не для всіх. Київ, 2021. 408 с.

33. Озимок Ірина. У міста є я. Київ : Книголав, 2021. 64 с.

34. Пателєєв О.В. Старий Київ: Зі спогадів Старого Грішника. Упор., вст. ст., прим. та добір іл. О.М. Друг. Київ : Либідь, 2008. 432 с.

35. Плотнікова І. В. Прогулянки старим Подолом. Київ : Видавництво «Кий», 2003, 263 с.

36. Проценко Л. А. Історія Київського некрополя. Київ, 1995. 412 с.

37. Рибаков М.О. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва. Київ : Кий, 1997. 374 с.

38. Стрижевська Тетяна. Химерний Київ. Легенди, лякачки та цікавинки/ілюстрації AVE. Київ: Портал, 2020. 100 с.

39. Третяк К.О. Київ: Путівник по зруйнованому місту. 2-ге вид., перероб. І доп. Київ : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет». 2001. 200 с.

40. Хижняк З. І., Маньківський В.К. Історія Києво-Могилянської академії. Київ : Вид. дім «КМ Академія», 2003. 184 с.